

lup. Bøgerne har et fælles navneregister, men desværre intet emneregister.

Ib Gejl

Søren Schou: *De danske Østfrontfrivillige*. (Suenson, 1981). 203 sider.

Søren Schou er litteratur-sociolog; nærværende bog kalder han et essay, angiveligt fordi bogen er et forsøg på en tværvideenskabelig fremstilling. Sigtet er *bevidsthedssociologisk*, hvad der for en historiker godt kan føre til polygon diffusion omkring emnet, der i sig selv i det mindste er entydigt historisk. Forfatteren er, skal det siges, velskrivende og velorienteret i emnet, om end han er lidt snakkesalig og indirekte; og lidt jomfrunalsk. Han afstår fra at opsøge gamle frivillige for at undgå »loyalitätsrelationer«, der kunne svække eventuel analytisk skarphed. En sådan betragtning gør selvfølgelig stueren, men »loyalitätsrelationer« kan vel lige så godt styrke skarpheden? I virkeligheden burde historikerne have sikret langt flere beretninger fra frikorpsfolk. De kunne ligge, til det var muligt at behandle dem objektivt. Tabernes beretning er lige så vigtig som vindernes, mindst. I øvrigt er Søren Schous generelle approach til de frivillige den samme som forfatteren Erik Ålbæk Jensens: de vandrede frivilligt over kridtstregen. Et frugtbart udgangspunkt.

Efter en god indledning, hvor forfatterens overblik kommer til sin ret, fremtræder bogen i 3 dele. Først beskrives østfrontsoldatens sociologi og psykologi ud fra de eksisterende videnskabelige undersøgelser (især Karl O. Christiansens og Thomas Sigsgårds). Derefter præsenteres nogle soldaterbiografier, og endelig behandles i sidste afsnit Ålbæk Jensens roman *Kridtstregen*. Ud fra denne disposition søger forfatteren at belyse de frivilliges bag-

grund i socialpsykologisk freudiansk perspektiv med skyldighed til Fromm og Reick. Han gør opmærksom på, at bogen er skrevet af en litterat og ikke af en historiker; hvorpå han definerer forskellen på en måde, der åbner mulighed for litteraten til at komme på sporet af en anden slags historie, den menneskelige bevidstheds i særlig tids- og klassemæssig prægning; idet han dog forbarmer sig over materialistisk orienterede historikere, der kan mødes med litterater i interessen for historien som totalitet af objektivt og subjektivt! Det er jo mageløst. I afsnittet med soldaterbiografierne arbejder Søren Schou noget ujævnt. Hans stærke tilknytning til den freudianske metodik gør, at nogle frivillige for ham er langt mere spændende end andre; allerbedst har han det, når han udkrystalliserer seksualiteten i foretagendet. Artillerister med sans for landskabelig skønhed undgår således ikke betegnelsen fallisk aggressor, når de »hamrer den ene artillerigranat efter den anden ind i disse yndige bakker og skove«. Schou påviser, at flere frivillige var socialiseret ind i seksuelle frustrationer. Var det specifikt for de frivillige? Gjaldt det ikke modstandsfolk lige så vel, idet det vel var et fællestræk for mennesker, der i perioden kom fra småborgerlig-patriarkalske hjem?

Som bogens tredje del kommer gennemgangen af Ålbæk Jensens væsentlige roman *Kridtstregen*. Det er en spændende og kompetent analyse; men det er svært for en historiker at klare sammenstillingen af dokumentation og fiktion: Hardy Bunken ved siden af Palle Hardrup. Hvis bogen er skrevet for bevidsthedssociologer, skal man som historiker ikke gå i rette med forfatteren. Historikeren ville nok gå mere direkte på Ålbæk Jensens baggrundsmateriale og mindre på, hvad han har brugt det til.

Men som konklusion skal det siges, at ingen, der interesserer sig for emnet, kan lade denne bog ligge. Og så har den tillige en god bibliografi og nogle gode billeder af frontsvinene.

Ib Gejl

Bjørn Rosengren: *Dr. Werner Best og tysk besættelsespolitik i Danmark 1943-1945*. (Odense Universitetsforlag, 1982). 197 s.

Det er en god bog. En klart opbygget, præcis og systematisk analyse af hovedlinierne i besættelsesmagtens politik fra indførelsen af militær undtagelsestilstand 29. august 1943 til kapitulationen i maj 1945. De begivenheder, der skildres, er i hovedsagen velkendte; men de er nu placeret i sammenhæng anskuet som udtryk for mål og metoder, som i vekslende orden prægede den tyske adfærd i nederlagsfasen.

Den tyske rigsbefuldmægtigede Werner Best indtager naturligt nok en central position, dels i kraft af hans faktiske placering, dels måske også fordi så stor en del af det sparsomt bevarede kildemateriale hidrører fra hans pen. De militære kilder er fåmælte, og det tyske politiske materiale blev næsten fuldstændigt tilintetgjort, da tyske myndigheder i Danmark slettede deres spor ved centralfyret i Dagmarhus' kælder i krigens sidste dage. Bests telegrammer og indberetninger i det tyske udenrigsministeriums forholdsvis velbevarede arkiv giver et indblik i hans argumentation. Det savnes for de militære chefer, v. Hanneken og Lindemann og den højere SS- og politifører Günther Pancke. Derfor bliver Best naturligt hovedperson, skønt det er problematisk, om hans indflydelse i denne fase af krigen berettiger til det. Bjørn Rosengren viser et politisk sy-

stem i opløsning, hvor den tyske udenrigstjenestes formelle kompetence i Danmark blev udhulet gennem den praktiske prioritet, militære og politimæssige forholdsregler fik.

Han har også et bud på Bests omstridte rolle som igangsætter af jødernes deportation i okt. 1943. Han afviser både Hæstrups accept af, at Bests famøse telegram af 8. september, der satte lavinen i skred, var et klodset afværgeforsøg, og Leni Yahils teori om, at Best brugte sagen til at få indført tysk politi. I stedet vil han lægge vægt på, at Best i alle tilfælde måtte regne med en jødeaktion og ønskede den overstået, mens undtagelsestilstanden varede og v. Hanneken følgelig stod med ansvaret. Tolkningen har den fordel, at vi da kan læse Bests telegram i overensstemmelse med den bogstavelige ordlyd. Han bad om en fremskyndelse, fordi han ønskede en fremskyndelse. Han gjorde sig ingen illusioner om at undgå aktionen, da forhandlingspolitikken ved regeringens afgang var brudt sammen.

Bjørn Rosengren tager også et velgørende forbehold over for Bests senere påstande om intrigespil fra Panckes og v. Hannekens side og konstaterer, at samarbejdet mellem de tre tyske chefer fungerede ret gnidningsløst indtil folkestrejken i København i sommeren 1944. Det danske politiske opløsning og deportation i september forklares heller ikke som træk i magtspillet, men som Panckes ikke særlig vellykkede forsøg på at befæste sin »smuldrende stilling hos Himmler«. Aktmangel bevirker, at dette kun kan stå som en begrundet formodning, og det havde nok været umagen værd at sammenligne det danske politiske ringe indsats mod modstandsbevægelsen efter 29. august med, hvad der var dagligt vande i andre besatte lande. Hvorfor blev dansk politi det eneste, som deporteredes til